

Geen vakdocenten, onze leerkrachten moeten beter worden opgeleid

*‘Juf, ik loop
vast.’*

‘Juf, wat bedoel je? Ik snap het niet, wat moet ik nu maken?’ ‘*Gooit met het tekenblad en tekenmateriaal door de klas* *Moet huilen, raakt gefrustreerd*
‘Juf, maar is dit nu goed wat ik doe?’ ‘Juf, vind je dit mooi?’ ‘Juf wanneer ben ik klaar?’

Dit zijn enkele reacties van de kinderen uit mijn klas nadat ik dit schooljaar mijn eerste procesgerichte les had gegeven. De kinderen kregen inspiratie en materiaal en mochten daarmee aan de slag. Dit was echter een stap te ver voor mijn groep. Ze misten houvast, ze misten een voorbeeld. Een voorbeeld en een stappenplan dat ze eerder van al mijn collega's wel hadden gekregen.

Eigen reis

Als ik kijk hoe ik zelf als kind was, dan was dat onbevangen en vol fantasie. In het primaire onderwijs van toen was er veel ruimte voor eigen expressie. We mochten veel zelf ontdekken en er was veel ruimte voor eigen speeltijd. In het voortgezet onderwijs was dit al vele male minder. Ik koos toen voor het vak kunst. Ik was in de veronderstelling dat ik daar mijn eigen expressie zou terugvinden. Niets was echter minder waar; we werden beoordeeld op het eindproduct.

Toen ik klaar was op het VO ben ik doorgegaan naar de Kunstenacademie. Daar hoopte ik binnen te komen met al mijn mooie eindproducten die ik in mijn vrije tijd had gemaakt. Dit was wat ik kende en wat ik had geleerd; goede producten afleveren. Op de Kunstenacademie werd ik afgewezen, omdat ik niet creatief genoeg was.

Ik viel steeds tussen wal en schip. De ene keer was mijn product niet goed genoeg en de andere keer voldeed mijn proces niet aan de creatieve maatstaaf. Het frustreerde mij enorm, omdat ik ging twijfelen aan mijzelf. Ben ik dan niet creatief? Ben ik het in al die jaren dat ik onderwijs heb gevolgd, dan toch verloren?

Uiteindelijk heb ik de keuze gemaakt om de opleiding te volgen om leerkracht te worden in het primaire onderwijs (PO). Hier hoopte ik onder andere te gaan ervaren hoe het huidige creatieve onderwijs er voor het PO uit ziet. Ik kreeg les van Sylvia. Sylvia gaf lessen die ik fantastisch vond. We gingen op de Fontys Hogeschool Kind en Educatie (FHKE) aan de slag met verschillende materialen, we leerden over kunstenaars en we gingen reflecteren op elkaars werk. We kregen les aan de hand van het MVB-model. Het MVB-model geeft het kind de ruimte om procesgericht te werken. Het Leerplankader Kunstzinnige Oriëntatie (2019) stelt dat het MVB-model en de drie componenten Materie, Vorm en Betekenis leidend kunnen zijn voor al je lessen. Ik leerde hoe ik creatieve lessen moest geven door de lessen van Sylvia zelf te ervaren en door mijn eigen lessen te ontwerpen.

Rol als leerkracht

De lessen op de FHKE hebben mij geleerd hoe ik een leeromgeving (fysieke vorm) en een leersituatie (welke stof bied je aan) kan inrichten. De belangrijkste taak heb ik echter nooit geleerd gekregen; hoe handel je als leerkracht? Welke vragen stel je? Hoe moet je ervoor zorgen dat je het proces voedt en niet gaat aansturen op uitkomsten? Hoe zorg je ervoor dat alle kinderen hun eigen individuele pad kunnen lopen en zich hierbij comfortabel voelen? (Potters & Lutke, 2023). Is het de activiteit die het productgericht maakt of gaat het hierbij ook voornamelijk om het handelen van de leerkracht die daarvoor zorgt, omdat die wellicht niet over de juiste competenties beschikt? Je zult namelijk moeten leren hoe je werkt vanuit die procesgerichte didactiek. Zoals Potters en Lutke (2023) het zo mooi beschrijven; 'je moet ruimte weten te geven aan een proces waarvan je de uitkomsten niet weet.' Dit vraagt van de leerkrachten inhoudelijke, pedagogische en didactische expertise.

Het is vanzelfsprekend dat een leerkracht over deze inhoudelijke, pedagogische en didactische expertise beschikt wanneer je het hebt over de vakken zoals taal en rekenen. Leerkrachten weten allemaal hoe ze deze vakken moeten uitdragen, hoe ze het moeten aanbieden en hoe ze hierbij moeten handelen. Op de FHKE word je geleerd hoe je omgaat met rekenproblemen, wanneer een kind vastloopt op een

moeilijke rekensom. Ook krijg je geleerd hoe je omgaat met taalproblemen; maakt het kind misschien fouten op syntactisch niveau of op semantisch niveau?

Alleen hoe je handelt wanneer een kind vastloopt tijdens je procesgerichte lessen creatief, wordt je niet geleerd. Zoals ik het hiervoor al beschreef; we kregen les aan de hand van het MVB-model. Het model dat ook wordt opgenomen in de SLO leerlijnen. We gingen dit model zelf 'ervaren' en aan de hand daarvan lessen ontwerpen. Inhoudelijk ingaan op de procesgerichte didactiek gebeurde niet of nauwelijks. Waarom niet? Is dit omdat de opleidingen voor het vak kunst (in vergelijking met rekenen en taal) veel minder uren beschikbaar stellen of moet de kwaliteit van de lessen die er zijn beter?

Pleidooi

Ik vind dat leerkrachten creativiteit zelf moeten kunnen uitdragen. Ik vind dat er een taak ligt bij de opleidingen, om hun leerkrachten ook op kunst-educatief vlak verder te laten ontwikkelen. Ook vind ik dat er een taak ligt bij het werkveld, om ook op kunst-educatief vlak de expertise verder te verbreden. Maar dit ook te blijven onderhouden, zoals het vaak ook voor rekenen en taal gebeurt door middel van een reken- en taalcursus of workshops georganiseerd door externe. Volgens Robinson & Aronica (2015) zou de effectiviteit verhoogd worden wanneer de leerkrachten de mogelijkheid hebben om hun professionele competenties ten aanzien van de creatieve praktijk te kunnen *blijven* ontwikkelen.

Er zijn ook veel bronnen die mijn mening niet onderschrijven. Het buiten beschouwing houden van vakdocenten zou tekortdoen aan de kwaliteit van de kunsteducatie. Kox (2023) specialist cultuureducatie bij LKCA stelt dat een vakdocent verplicht moet zijn op elke basisschool. Kox (2023): '...want weliswaar is cultuureducatie een verplicht onderdeel van het schoolcurriculum, veel leerkrachten voelen zich onvoldoende in staat de rijkdom van cultuureducatie aan te boren.' Ik ben juist van mening dat we dit moeten veranderen én dat we niet het probleem moeten willen laten verdwijnen door er vakdocenten voor in te zetten. Want waar trek je dan de grens? Gaan we ook vakdocenten inzetten voor taal en rekenen? Nee; onze leerkrachten moeten goed worden opgeleid over de gehele linie.

Ik weet inmiddels hoe

De leerkrachten weten niet hoe. Ze weten niet hoe ze procesgerichte didactiek aan kunnen bieden, omdat ze dit nooit geleerd hebben gekregen. Er moet een duidelijke splitsing gaan ontstaan bij de lessen die de leerkrachten vormgeven: 1. Het *aanleren* van vaardigheden. 2. Het aanleren van *vaardigheden*.

1. Het *aanleren* van vaardigheden

De leerkrachten leren de kinderen motorische vaardigheden zoals; knippen, plakken, vouwen en lijmen. We leren kinderen pseudo-keuzes te maken, zoals het kiezen van de kleur van de achtergrond van de geknutselde bloem. Je ontnemt het kind hiermee het beeldend proces (Bakx & IJzermans, 2011). Uiteraard beweer ik hiermee niet dat het aanleren van deze vaardigheden niet funest is voor met name het jonge kind. Het moet alleen niet de enige creatieve les zijn die wordt aangeboden. Vaak neemt het aanleren van deze vaardigheden de overhand en worden de procesgerichte lessen hierdoor vervangen.

2. Het aanleren van *vaardigheden*

De leerkrachten kunnen de kinderen ook andere vaardigheden aanleren, die zich meer focust op het proces van het kind. Zoals het creatief denken, het anders denken, nieuwsgierigheid ontwikkelen, het uitproberen en het opnieuw proberen. Leren dat ze bij creativiteit juist die speelruimte mogen innemen.

Toen ik begon aan mijn master kunsteducatie in Tilburg dacht ik te weten hoe goede procesgerichte lessen eruitzien. Echter blijkt dat ik nu pas weet hoe ik procesgerichte didactiek aanbied. Hoe ik de kinderen begeleid. Hoe ik zorg voor diepgang. Dit omdat ik mijn inhoudelijke-, pedagogische- en didactische expertise heb vergroot. Door me in te lezen, door in contact te komen met vakdocenten en door zelf ook de ruimte te voelen om de speelruimte in te mogen nemen.

Ik zie het belang van het vak en ik voel me inmiddels competent om het vak uit te dragen.

‘JUF, juf kijk hoe vet! Ooh kijk wat ik aan het doen ben.’ ‘Waaaauw juf!!’ ‘Juffrouw mijne had, toen ik hem kreeg al een bumper. Hij leek een beetje op een schoen, toen ik hem kreeg.’ ‘Ik denk dat ik dit zo ga doen.’ ‘Ik heb een naam-typer gemaakt.’

‘Ik vind het zo mooi.’

- Bakx, A., & IJzermans, L. (2011). Welke is ook alweer van mij, juf? : “Werkjes” ontnemen kleuters creatief proces. *Didaktief*, 3, 22–23. https://www.hbo-kennisbank.nl/details/sharekit_fontys:oai:surfsharekit.nl:1e71dfc6-9547-4063-a927-fb67f35a4d17
- Kox, R. (2023, 4 mei). *Een kunstvakdocent op iedere basisschool? Pas de wetgeving aan!* LKCA. <https://www.lkca.nl/opinie/een-kunstvakdocent-op-iedere-basisschool-pas-de-onderwijswet-aan/>
- Leerplankader kunstzinnige oriëntatie*. (2019, 30 oktober). SLO. Geraadpleegd op 13 juni 2024, van <https://www.slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/kunst-cultuur/leerplankader-kunstzinnige-orientatie/leerlijnen/beeldend/>
- Potters, O., & Lutke, S. (2023). *Leren van kunst: Ruimte voor & door creativiteit*. Coutinho.
- Robinson, K., & Aronica, L. (2015). *Creative Schools: the grassroots revolution that's transforming education*. https://library.pqm.co.id/index.php?p=show_detail&id=5976&keywords=